

ક્રિયામુલ લૈલ : તહજજુદ અને તરાવીહ

ક્રિયામુલ લૈલ – તહજજુદ :

વળી દુનિયામાં કયો મુસલમાન હશે, જેનું દિલ ન ઈચ્છતું હોય કે તે પણ સદાચારીઓના કાફલાનો સહપ્રવાસી અને અલ્લાહ ત્આલાના નિકટતમ્ બંદાઓમાં સામેલ ન થાય ! તે એક તરફ ગુનાઓથી પવિત્ર અને બીજી તરફ શારીરિક વિકારોથી પર હોય ! આ બરકતોની પ્રાપ્તિ માત્ર નિયમિતપણે ‘ક્રિયામુલ-લૈલ’ (તહજજુદની નમાઝ)થી સંભવ છે. રસૂલુલ્લાહ ﷺ નો મહત્વનો ઈરશાદ છે :

عَلَيْكُمْ بِقِيَامِ اللَّيْلِ، فَإِنَّهُ دَأْبُ الصَّالِحِينَ قَبْلَكُمْ، وَإِنَّ قِيَامَ اللَّيْلِ قُرْبَةٌ إِلَى اللَّهِ، وَمَنْهَاةٌ عَنِ الْإِثْمِ، وَتَكْفِيرٌ لِلْسَيِّئَاتِ، وَمَطْرَدَةٌ لِلدَّاءِ عَنِ الْجَسَدِ

અર્થાત્, તહજજુદની નમાઝ તમે પોતાના ઉપર અનિવાર્ય કરી લો. આ અગાઉના સદાચારીઓની રીત છે અને અલ્લાહના દરબારમાં સામીપ્યનું માધ્યમ છે. ગુનાઓથી બચવાનું સાધન છે, ભૂલોનો કફ્ફારો અને શારીરિક બીમારીઓથી સુરક્ષાનો સ્ત્રોત છે. (અહમદ, તિરમિઝી, બયહકી)

અલ્લાહ ત્આલાએ ફરમાવ્યું :

﴿وَعِبَادُ الرَّحْمَنِ الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الْأَرْضِ هَوْنًا وَإِذَا خَاطَبَهُمُ الْجَاهِلُونَ قَالُوا سَلَامًا ۗ وَالَّذِينَ يَبِيتُونَ لِرَبِّهِمْ سُجَّدًا وَقِيَامًا﴾ الفرقان: ٦٣ - ٦٤

અનુવાદ : “રહમાન (પરમ્ કૃપાળુ)ના (ખરા) બંદાઓ એ છે, જેઓ જમીન પર નમ્ર ચાલ ચાલે છે અને અજ્ઞાની તેમના મોઢે લાગે છે તો કહી દે છે કે તમને સલામ, જેઓ પોતાના રબના હજૂર સિજદા અને ક્રિયામમાં રાત્રિઓ પસાર કરે છે.” (સૂર: ફુરકાન, આ. ૬૩-૬૪)

આદાબ (શિષ્ટાચાર) :

- (૧) વ્યક્તિ ઊંઘતી વખતે આની નિયત કરી લે. જો ઊંઘમાંથી જાગી ન શક્યો તો પણ તેને નિયતનો સવાબ (પુણ્ય) મળશે.
- (૨) વુઝૂ કરે, મિસ્વાક કરે અને આ દુઆ પઢે :

اللهم لك الحمد، أنت قيوّم السموات والأرض ومن فيهنّ ولك الحمد، لك ملك السموات والأرض ومن فيهنّ، ولك الحمد أنت نور السموات والأرض ولك الحمد أنت ملك السموات والأرض، ولك الحمد أنت الحقّ، ووعدك الحقّ ولقاؤك حقّ وقولك حقّ، والجنة حقّ، والنار حقّ، والنبیون حقّ ومحمد حقّ والساعة حقّ. اللهم لك أسلمت وبك آمنت وعلیک توكلت والیک أنبت وبك خاصمت والیک حاکمت فاعفر لی ما قدّمت وما آخرت وما أسررت وما أعلنت أنت المقدم وأنت المؤخر لا إله إلا أنت ولا حول ولا قوة إلا بالله (بخاري)

અનુવાદ : હે અલ્લાહ ! તારા જ માટે પ્રશંસા છે, તું જ આકાશો અને ધરતીઓને અને તેમના અંદર રહેવાવાળાઓને સંભાળવાવાળો છે. તારા જ માટે પ્રશંસા છે. આકાશો અને ધરતીનું નૂર (પ્રકાશ) તું જ છે. તારા જ માટે પ્રશંસા છે. આકાશો અને ધરતીનો બાદશાહ તું જ છે. તારા જ માટે પ્રશંસા છે. તું જ સત્ય છે. તારો વાયદો સત્ય છે. તારી મુલાકાત નિશ્ચિત છે. જન્મ નિશ્ચિત છે. આગ નિશ્ચિત છે. પયગંબરો સત્ય છે. મુહમ્મદ ﷺ સત્ય છે. ક્યામતનું આવવું નિશ્ચિત છે. હે અલ્લાહ ! મેં તારા માટે સ્વયંને એકાગ્ર કરી લીધો છે. તારા જ ઉપર હું ઈમાન લાવ્યો અને તારા જ ઉપર મેં ભરોસો કર્યો અને હું તારા જ તરફ ધ્યાનસ્થ થયો. હું તારા જ સહારે ચર્ચા કરું છું. તારા જ તરફ મારો મામલો લાવું છું. તેથી તું મારા એ તમામ ગુનાઓને માફ કરી દે, જે મેં પહેલા કે પછી છુપાઈને અથવા જાહેરમાં કર્યા. તું જ સૌથી પ્રથમ છે અને તું જ સૌથી અંતમાં છે. તારા સિવાય કોઈ મા'બૂદ (ઉપાસ્ય) નથી. શક્તિ અને સામર્થ્ય કેવળ અલ્લાહથી જ છે. (બુખારી)

- (૩) તહજજુદની શરૂઆતની બે રકા'તો હળવી પઢો. તે પછી જેમ ઈચ્છો, પઢો.
 (૪) એટલી જ પઢો, જેટલી શક્તિ હોય. અલ્લાહ તઆલાનો ઈરશાદ છે :

﴿ لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا ۗ ﴾ البقرة: ۲۸۶

અનુવાદ : “અલ્લાહ કોઈ મનુષ્ય પર તેની શક્તિથી વધારે જવાબદારીનો બોજ નથી નાખતો.” (સૂર: બકરહ, ૨૮૬) જો નમાઝ વખતે ઊંઘ છવાવા લાગે તો ઊંઘી જાઓ, જેથી કુઆનની કિરા'તમાં ભૂલ-ચૂકનો ડર ન રહે.

તહજજુદનો સમય :

ઈશાની નમાઝ પછીથી લઈને ફજની અઝાનથી પહેલા સુધી જ્યારે ઈચ્છો, પઢો. રાત્રિના અંતિમ ત્રીજા ભાગમાં પઢવું મુસ્તાહબ છે. રસૂલુલ્લાહ ﷺ એ ફરમાવ્યું :

«يُنزِلُ رَبُّنَا تَبَارَكَ وَتَعَالَى كُلَّ لَيْلَةٍ إِلَى سَّمَاءِ الدُّنْيَا، حِينَ يَبْقَى ثُلُثُ اللَّيْلِ الْآخِرِ، فَيَقُولُ: مَنْ يَدْعُونِي فَأَسْتَجِيبَ لَهُ؟ مَنْ يَسْأَلُنِي فَأُعْطِيَهُ؟ مَنْ يَسْتَغْفِرُنِي فَأَغْفِرَ لَهُ؟»

અર્થાત્, રબ્બે ઝુલ-જલાલ (મહાન અને પ્રતાપી પ્રભુ-પાલનહાર) પ્રત્યેક રાત્રે દુનિયાના આકાશ પર અવતરે છે, જ્યારે કે એક-તૃત્યાંશ રાત બાકી હોય છે અને કહે છે કે છે કોઈ મને પોકારનાર કે હું તેની પોકારનો જવાબ આપું. છે કોઈ મારાથી માગવાવાળો કે હું તેને પ્રદાન કરું. છે કોઈ મારાથી માફી ચાહનારો કે હું તેને માફ કરી દઉં. (મુત્તફિક અલયહિ)

તહજજુદની રકા'તો :

રસૂલુલ્લાહ ﷺ અગિયાર રકા'ત અદા કરતા હતા. હઝરત આઈશા રા.નિ.ની રિવાયત છે કે આપ ﷺ રમઝાન અને બીજા દિવસોમાં અગિયાર રકા'તથી વધારે પઢતા નહોતા. (મોટાભાગના હદીસવેત્તાઓ) આપ ﷺ એ ક્યારેક તેર રકા'ત પણ પઢી છે. હઝરત આઈશા રા.નિ.ની જ રિવાયત છે કે આપ ﷺ તેર રકા'ત તહજજુદ પઢતા હતા, અને પાંચ રકા'તની વિત્ર પઢતા હતા અને આ પાંચ રકા'તમાં માત્ર છેલ્લે બેસતા હતા. (મુત્તફિક અલયહિ)

મુસ્તહબ એ છે કે વ્યક્તિ ચાહે ઓછી પઢે, પરંતુ નિરંતર પઢે. રસૂલુલ્લાહ ﷺ ને પૂછવામાં આવ્યું કે કયો અમલ અલ્લાહની દૃષ્ટિએ વધારે પસંદગીપાત્ર છે ? આપ ﷺ એ ફરમાવ્યું : એ નેક અમલ, જે નિરંતર નિયમિત કરવામાં આવે, ચાહે ઓછો જ કેમ ન હોય. (મુત્તફિક અલયહિ)

તરાવીહ (કિયામે રમઝાન) :

આ સ્ત્રીઓ અને પુરુષો સૌ માટે સુન્નતે મુઅકેદા છે. રસૂલુલ્લાહ ﷺ નો ઈરશાદ છે :

«مَنْ قَامَ رَمَضَانَ إِيمَانًا وَاحْتِسَابًا، غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ»

અર્થાત્, જેણે રમઝાનમાં ઈમાન અને નિષ્ઠાથી કિયામ કર્યો તેના અગાઉના ગુનાઓ માફ કરી દેવામાં આવશે. (બધા હદીસવેત્તાઓ)

રકા'તોની સંખ્યા : હઝરત આઈશા રા.નિ.ની હદીસ ઉપર આવી ચૂકી છે, જેમાં રમઝાન અને બિનરમઝાનમાં માત્ર અગિયાર રકા'તનો ઉલ્લેખ છે. આ એ રીતે પઢવામાં આવશે કે દરેક બે રકા'ત પછી સલામ ફેરવી લેવામાં આવશે અને દરેક ચાર રકા'ત પછી રાહત માટે વિરામ હશે. આ જ રાહતના વિરામના કારણે આને તરાવીહ કહે છે. આ નમાઝ જમાઅતની સાથે પણ પઢી શકાય છે અને વ્યક્તિગત રીતે પણ. હઝરત આઈશા રા.નિ.ની ફરમાવે છે કે આપ ﷺ એ આ નમાઝ મસ્જિદમાં પઢી, તો આપની સાથે કેટલાક લોકોએ પણ પઢી. બીજી રાત્રે આ નમાઝમાં ઘણા સહાબા સામેલ થઈ ગયા. પછી ત્રીજી કે ચોથી રાત્રે આના માટે ઘણા સહાબા મસ્જિદમાં એકત્ર થયા, પરંતુ આપ ﷺ ઘરમાં રહ્યા અને મસ્જિદમાં ન આવ્યા. સવારે આપ ﷺ મસ્જિદમાં આવ્યા, તો લોકોને ફરમાવ્યું કે રાત્રે તમે લોકોએ જે કર્યું તેની મને ખબર છે, પરંતુ હું માત્ર એ કારણસર મસ્જિદમાં ન આવ્યો કે ક્યાંક આ નમાઝ તમારા લોકો પર ફર્જ ન કરી દેવામાં આવે. (મુત્તફિક અલયહિ)

હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ રા.નિ.એ પોતાના ખિલાફતના જમાનામાં હઝરત ઉબ્બી બિન કઅબ રા.નિ.ને આદેશ આપ્યો કે લોકોને આ નમાઝ જમાઅતથી પઢાવે, તો તેમણે લોકોને વીસ રકા'તો પઢાવી. (બુખારી) રમઝાનના આખા મહિનામાં એક વાર કુર્આન તરાવીહમાં પઢવું મુસ્તહબ છે. નમાઝમાં એક કુર્આન સાંભળવાની સુન્નત આનાથી પૂરી થઈ જાય છે.

